

ลมหายใจอันแผ่วเบาแห่งชายแดนใต้ โนรา(ควน) แหก

การปรับปรนของโนราปักข์ใต้
ในสังคมมลายู

“Nora (Kuan) Khaek”

Adaptation of Southern Nora in Malay Society
The Light Breath of the Southern Borders

โดย: ภริกาญจน์ ไค่ขุนนา

“โนราแหก” “โนราควน” หรือ “โนราสองภาษา” เป็นโนรารูปแบบหนึ่งที่มีส่วนผสมระหว่างโนราภาคใต้กับมโย่งของชาวมลายู จึงทำให้นอราแหกมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งการแต่งกายของพ่อโนรา นางรำ และพราน การรำรำและการเคลื่อนไหว เครื่องดนตรี และการใช้ทั้งภาษาไทยใต้และมลายูท้องถิ่นในการแสดง โดยคณะสองพี่น้องที่บ้านเชิงเขา ต.ปะลุกาสาเมาะ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส เป็นโนราแหกเพียงไม่กี่คณะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่อดีต แต่เมื่อปัจจัยภายนอกทั้งรสนิยมการเสพความบันเทิงของผู้ชมเปลี่ยนไป และสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ บวกกับปัจจัยภายในที่นายโรง หัวหน้าคณะนางรำ และนักดนตรีต่างแก่ชราและเสียชีวิตลง และการขาดผู้สืบทอด จึงทำให้นอราแหกบ้านเชิงเขาอยู่ในห้วงเวลาแห่งความยากลำบากยิ่ง

“Nora Khaek,” “Nora Kuan,” or “Nora Song Pasa” is a form of Nora with a mixture of Southern Nora and Malay MaK Yong. Therefore, this Nora has a distinctive identity, including, the costumes of Pho Nora, Nang Ram, and Nai Pran, its dance and movement, musical instruments, and the use of both southern dialect and local Malay dialect in the performance. Song Phi Nong, the Nora Khaek group at Ban Cherng Khao, Paluka Samo Subdistrict, Ba Cho District, Narathiwat Province, is one of the few Nora Khaek performers in the southern border provinces and has been renowned for a very long time. However, the external factors, both the changed taste of entertainment of the audience and the unrest situation in the southern border provinces, plus, internal factors that Nai Rong, the leader of the group, dancers, and the musicians are aging and somehow dying lack of heirs, Ban Cherng Khao Nora Khaek, therefore, is in a time of great difficulty.





พิธีไหว้ครูเพื่อรับเทริดครูก่อนจะรำมโนราห์ ผู้ถือเทริดให้กับมโนราห์ได้จะต้องเป็นมโนราห์เท่านั้น ในภาพผู้ถือเทริดคือมโนราห์คลัง ดำน่วย ผู้รับเทริดคือมโนราห์อุดม
ที่มา: Arnon Wenphet, (2565, 16 มกราคม), Facebook, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=4828328487223469&set=t.100001390956800&type=3>

ชุ่มชุมช่อแห่งน้ำไหลมา
 สิบนิ้วลูกยกขึ้นดำเนิน
 ลูกจำศีลภาวนายังไม่ทันสุด
 ยามทุกข์ขอให้ดีมีคนรัก
 ยกไว้ใส่เกล้าใส่เหนือผม
 ยอเอยย่อไหว
 ขอศัพท์ขอเสียงให้ลูกเกลี้ยงดี
 ยามคืนจะไหว้พระจันทร์เจ้า
 บทบาทพลาดปลั่งลูกยังประกาศผิด
 ขอศัพท์ขอเสียงให้มาดังก้อง
 ขอศัพท์ขอเสียงลูกบังหรา
 ขอศัพท์ขอเสียงให้เกรียงไกร
 ลูกนั่งไหว้คุณครูทั้งสามสิบห้า
 แหวกเกล้าเกษมาใส่ไว้

ยังไม่รู้สิ้นรู้สุด
 สรรเสริญถึงคุณของพระพุท
 ไหว้พระเสียดก่อนสวดมนต์
 หยุดพักให้ดีมีคนชม
 ถวายบังคมทูลกราตรี
 ให้คุณครูท่านได้ปราณี
 วันนี้อกล่าวธรรมมากกล่าวจิต
 ยามเช้าจะไหว้พระอาทิตย์
 ผิดน้อยจะขอความสมา
 เหมือนฆ้องขวาล่อใหม่
 ปัญญาเ็นมาเหมือนน้ำไหล
 เป็นนวลเป็นใยเถิดน้องหนา
 แหวกเกล้าเกษมาใส่ไว้
 ครูได้พิทักษ์รักษา

โนราอุดม แก้ววิเชียร เป็นผู้ให้เนื้อร้องบทร่ายแดระ หรือคำพริตสรรเสริญครูของ
 โนราแขกแก่ธรรมเนียมนิคมรัตน์ (ธรรมเนียม นิคมรัตน์, 2542) เมื่อวันที่ 10 มกราคม
 2544 ณ บ้านเชิงเขา ต.ปะลูกาสาเมาะ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส



พลันที่ชุมชนโนราในภาคใต้ได้รับข่าวที่น่ายินดี ที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ (UNESCO) หรือยูเนสโกได้มีมติ ขึ้นทะเบียนให้โนรา (Nora, Dance Drama in Southern Thailand) เป็นมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติเมื่อกลาง เดือนธันวาคม 2564 ที่ผ่านมา ช่วยสร้างความสนใจ แก่สาธารณะต่อโนราเพิ่มมากขึ้น หน่วยงานทั้งภาครัฐ และประชาชนต่างพากันจัดกิจกรรมที่หลากหลายทั้ง การรวมตัวกันของชุมชนโนรา การจัดการแสดงโนรา ไปจนถึงการมีเวทีสาธารณะจากหลากหลายหน่วยงาน นับเป็นโอกาสอันดีที่ส่งผลให้ “พื้นที่” ของโนราเปิด กว้างมากยิ่งขึ้น

โนราใหญ่ที่เป็น
กำลังสำคัญต่างก็ก้าว
เข้าสู่วัยร่วงโรยกันแล้ว
นักดนตรีซึ่งเป็นชาวมลายู
มุสลิมในคณะสองพี่น้อง
ก็ชราและสุขภาพไม่สู้ดีนัก
ส่วนนางโนราก็อยู่ใน
วัยสูงอายุ ไม่เพียงพอ
ต่อการแสดงแต่ละครั้ง

■ บรรยากาศบริเวณบ้านเชิงเขา ต.ปะลุภาสาเมาะ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส
ที่มา: ภาพโดย นายเซาพี แดและ



ท่ามกลางกระแสความสนใจของสาธารณะต่อโนราบักขีได้ แต่ที่ชุมชนเล็ก ๆ แห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ใกล้กับพื้นที่เชิงเขาอันเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดี ผู้คนเรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “บ้านเชิงเขา” ตามลักษณะที่ตั้งดังกล่าวนั้นเป็นสถานที่ที่โนราบักขีได้นั้นได้แตกหน่อออกผลกลายเป็นนาฏศิลป์อีกประเภทหนึ่งที่แปลกและแยกออกไปจากขนบธรรมเนียมบางประการของโนรากระแสหลักเรียกว่า “โนราควน” บ้างก็รู้จักกันในนาม “โนราแขก” หรือ “โนราสองภาษา” ในศัพท์ทางราชการ และปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายหลายประการที่จะทำอย่างไรให้กลับมามีชีวิตชีวาเช่นเดียวกับโนราบักขีได้

ตำนานโนราควนแห่งปะลูลาสาเมา

แม้ว่าความตายจะเป็นสัจธรรมอย่างหนึ่งที่สรรพสิ่งมีอาจหลบเลี่ยงได้ แต่การจากไปของใครสักคนหนึ่งย่อมนำมาซึ่งความโศกเศร้าเสียใจแก่ผู้ที่ยังมีลมหายใจอยู่เสมอ ดังเช่นการจากไปของ “ทวดคม” “โนราอุดม” หรือ “นายอุดม แก้ววิเชียร” หัวหน้าคณะโนราสองพี่น้องแห่งบ้านเชิงเขา ต.ปะลูลาสาเมา อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส ด้วยวัย 76 ปีเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2561 ที่ผ่านมานี้ไม่เพียงแต่เป็นการสูญเสียครั้งใหญ่ของลูกหลาน ศิษย์ เพื่อนร่วมคณะโนราและบุคคลที่เคารพนับถือเท่านั้น แต่ยังนำมาซึ่งความสูญเสียครั้งสำคัญชุมชนโนราแขกแห่งสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะโนราอุดมถือเป็นปูชนียบุคคลด้านโนราแขกคนสำคัญในพื้นที่แห่งนี้

จากการศึกษาเรื่องโนราแขกคณะสองพี่น้องของอานนท์ หวานเพ็ชร (2562) ซึ่งเป็นหลานของโนราอุดม แก้ววิเชียรให้ข้อมูลว่า โнораุดมนั้นเกิดเมื่อปี 2485 ก่อนท่านเสียชีวิตได้ทำหน้าที่เป็น “นายโรง” หรือ “โนราใหญ่” ซึ่งเป็นกำลังหลักในการแสดง หากอยู่

ในพิธีโนราโรงครู โнораุดมจะเป็นนายโรงทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมภายในโรงพิธี และยังมีตำแหน่งหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะสองพี่น้องที่ทำการแสดงสืบทอดกันมาไม่น้อยกว่า 70 ปี และหากจะตั้งต้นจากโนราอุดมแล้วนับรุ่นขึ้นไปถึงรุ่น “โนราทอง พรหมชาติ” ผู้เริ่มต้นถ่ายทอดการแสดงและพิธีกรรมโนราแขกแก่บรรดาลูกหลานแล้ว เราสามารถนับได้ถึง 4 รุ่น จึงนับว่าเป็นสายตระกูลโนราแขกที่มีการสืบทอดกันมาไม่น้อยกว่าสองร้อยปี ผ่านร้อนหนาวมามากมาย โดยท่านผู้อ่านสามารถดูได้จากผังสายตระกูลโนราแห่งบ้านเชิงเขาประกอบเพื่อให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

โนราแขกคณะสองพี่น้องถือเป็นโนราที่สืบทอดพิธีกรรมและการแสดงโนรามาจากโนราบักขีได้เพียงแต่เป็นโนราที่อยู่ท่ามกลางบริบทที่แตกต่างออกไปจากสังคมภาคใต้ทั่วไป นั่นคือการดำรงอยู่ในสังคมที่ผู้คนเป็นชาวมลายูที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและสื่อสารกันด้วยภาษามลายูที่แทบจะไม่เหมือนกับภาษาไทยกลางหรือไทยใต้ โดยเฉพาะในสมัยอดีตที่ชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้น้อย จึงเป็นที่มาของการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ชม เพื่อให้พวกเขาสามารถเข้าถึงอรรถรสของการแสดงโนราได้มากขึ้นด้วยการใช้ภาษาไทยและมลายูท้องถิ่นควบคู่กัน ลักษณะเฉพาะนี้จึงเป็นที่มาของชื่อเรียกโนราประเภทนี้ว่าโนราแขก หรือโนราสองภาษาในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม หากตั้งต้นที่สายตระกูลโนราแขกบ้านเชิงเขาในรุ่นที่ 2 (โนราดำและโนราหนู) ต่างก็เป็นคนใน ต.เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี และบ้านเชิงเขา ต.ปะลูลาสาเมา อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกัน ส่วนโนราอุดมที่แต่งงานกับนางโนราลำดอนเองก็มีเชื้อสายพราหมณ์ในคณะโนราจากจังหวัดพัทลุง (นุชนาท ละอองศรี, 2565) จึงกล่าว



■ นางนุชนาถ ละอองศรี (โนราต้อย)



■ คุณรวีวรรณ ขำพล (ขวา) ถ่ายภาพร่วมกับโนราอุดม แก้ววิเชียร และ นายอานนท์ หวานเพ็ชร หลานของโนราอุดม ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ที่สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร และโนราวมล (นางภัทรมาส พรหมแก้ว สถาบันวัฒนธรรม ศึกษา ม.อ.ปัตตานี)

ที่มา: Arnon Wenphet. (2560, 21 กันยายน), Facebook. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1535851606471190&set=t.100001390956800&type=3>

ได้ว่าโนราคณะสองพี่น้องเป็นโนราที่นำรูปแบบโนรา ปักษ์ใต้ โดยมีต้นทางจากจังหวัดพัทลุงเข้ามาเผยแพร่ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่มีการพัฒนาให้ สอดคล้องกับพื้นที่จนกลายเป็นโนราอีกสายหนึ่งที่มี เอกลักษณ์แตกต่างจากโนราปักษ์ใต้ทั่วไป

สำหรับคณะสองพี่น้องของโนราอุดมจะประกอบด้วยหมอประจักษ์คณะ 1 คน โнораใหญ่หรือหัวหน้า คณะ 1 คน ซึ่งอดีตนั้นโนราอุดมเป็นหัวหน้าคณะ นางรำไทยพุทธ 3 คน นางรำมุสลิม 2 คน นายพราน อีก 2 คน โดยคนหนึ่งเป็นพรานไทยพุทธ อีกคนหนึ่ง เป็นพรานมุสลิม และนักดนตรีอีกประมาณ 12 คน

ก่อนโนราอุดมจะเสียชีวิตท่านเคยให้สัมภาษณ์ ไว้ในรายงานพิเศษเรื่อง “โนราแขกบาเจาะ: การละ เล่นพุทธ-มุสลิม” เมื่อปี พ.ศ. 2551 ว่า การปรับตัว ของโนราปักษ์ใต้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นเห็นได้ จากการได้รับอิทธิพลจากรูปแบบการแสดงมโหรี

ของชาวมุสลิม กระบวนการรำ การร้อง และการแสดง เป็นเรื่อง ส่วนเครื่องดนตรีของคณะโนราแขกก็ได้รับ อิทธิพลมาจากเครื่องดนตรีมโหรีเช่นกัน ได้แก่ ทับ กลองแขก ปี่ซุณา ซ้องใหญ่ โหม่ง ซอรับขับ (ซอสามสาย) และตะแตร

นางนุชนาท ละอองศรี หรือ “โนราต้อย” บุตรสาว คนกลางของโนราอุดม ผู้สานต่อมรดกโนราแขก จากคุณพ่ออดมขยายความให้ฟังว่า การใช้ภาษาของ โнораแขกถือเป็นเอกลักษณ์ของโนราประเภทนี้ โดย การแสดงจะใช้การพูดสองภาษาร่วมกัน คือ การใช้ ภาษาไทยปักษ์ใต้กับภาษามลายูท้องถิ่นโดยโนราต้อย ยกตัวอย่างให้ฟังว่า

“การแสดงจะมีบทเจ้าเมืองเมืองหนึ่ง เรียกพราน ออกมาเพื่อให้ไปถามความกับลูกสาวว่าทำไมไม่มา เยี่ยมพ่อบ้าง โดยจะเรียกพรานคนแรกที่มีความอาวุโส ที่สุดออกมาก่อน เหมือนกับพรานบุญของมโนราห์

ไทย (ภาคใต้ตอนบน) โดยจะเป็นพรานไทยพุทธ หรือมุสลิมก็ได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่อาวุโสที่สุด จากนั้นจึงเรียกพรานหนุ่มออกมา บางคนก็เรียกว่า “พรานแก่ พรานหนุ่ม” โดยจะมีพรานคนใดคนหนึ่งที่สามารถใช้ภาษามลายูท้องถิ่นได้ ในการแสดงนั้นจะพูดเป็นภาษาไทยและมีการแปลบทพูดเป็นภาษามลายูท้องถิ่น” ทายาทโนราอูตมเล่าให้ฟังอีกว่าช่วงที่พรานออกมาแสดงไม่ว่าจะแสดงเรื่องอะไรก็ตาม แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความบันเทิงเป็นหลัก มีการปล่อยมุขตลกให้แก่ผู้ชม ซึ่งเป็นที่สนุกสนานถูกใจผู้ชมอย่างมาก

ส่วนการแสดงของโนราแขกจะมีพื้นฐานมาจากการแสดงโนราปักข์ใต้จึงทำให้โนราแขกสามารถเข้าร่วมการแสดงกับโนราคณะอื่นได้ด้วย โดยมีเรื่องที่ใช้สำหรับการแสดงเหมือนกัน ดังที่โนราตอยเคยมีโอกาสร่วมแสดงกับโนราคณะอื่นก็สามารถแสดงหรือตอบทการแสดงร่วมกันได้ โดยวรรณคดีที่นิยมใช้ในการแสดงก็เหมือนกันไม่ว่าจะเป็นพระรถเมรี นางสิบสอง สังข์ทอง พระสุธน-มโนห์รา เป็นต้น แต่โนราแขกมีการใช้ภาษามลายูท้องถิ่นด้วยดังที่กล่าวมาแล้ว และโนราแขกอาจไม่เล่นทั้ง 12 บทในคืนเดียว อย่างโนราไทย แต่จะเล่นเพียงแค่ 1-2 บทเท่านั้น

“โนราไทยจะใช้ 12 ท่ารำ 12 คำพริต (หรือสิบสองบทร้องเริ่มตั้งแต่คำพริตสรรเสริญครู คำพริตสอนท่ารำไปจนจบทั้งสิบสองคำพริต) ทั้งหมด แสดง 12 เรื่อง ซึ่งทำให้โนราทางโน้นค่อนข้างเบะ โนราแขกอาจจะเลือกเรื่องมาแสดงเพียง 1-2 เรื่องต่อคืน”

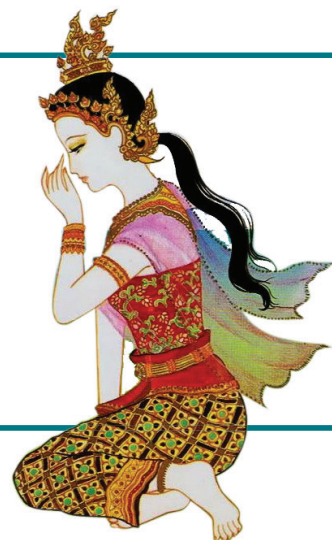
โนราแขกคณะสองพี่น้องนั้นผ่านการปรับประยุกต์จากโนราภาคใต้ให้สอดคล้องกับสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงทำให้มีการจัดพิธีกรรม การแสดง และรายละเอียดอีกหลายอย่างแตกต่างออกไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตหรือการปรับเปลี่ยนของโนราเมื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีความแตกต่างออกไป ปรัชญาการณเล็ก ๆ นี้อาจเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นภาพใหญ่ของโนราในการปรับประยุกต์จากต้นกำเนิดในยุคแรก ๆ ที่โนราแพร่กระจายเข้ามายังคาบสมุทรมหานีแล้วผสมกลมกลืนกับบริบทท้องถิ่น จนกลายมาเป็นโนราเช่นในปัจจุบัน

โนราตอยเล่าให้ฟังอีกว่าการแต่งตัวของนางรำในการแสดงโนราแขกแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ นางรำที่เป็นไทยพุทธและมุสลิมที่มีการแต่งกายด้วยชุดบานงหรือชุดของนางรำเช่นเดียวกับการแสดงมะโย่ง โดยลักษณะการรำของนางรำในคณะโนราแขกก็จะหยิบยืมมาจากการรำของมะโย่งด้วย

12 วรรณคดีไทยในบทการแสดงมโนราห์ปักข์ใต้

1. พระสุธน-มโนห์รา
2. พระรถเมรี
3. ลักษณวงศ์
4. โคบุตร
5. สังข์ทอง
6. ดาราวงศ์
7. พระอภัยมณี
8. จันทโครพ
9. สินธุราช
10. สังข์ศิลป์ชัย
11. ขอพระกลืน
12. ไกรทอง

(ศรีสุตา ลัทธิดุณ, ม.ป.ป.)



“ไม่กล้าจะฝากฝัง
ไว้กับเด็กคนหนึ่งคนใด
เพราะเด็กสมัยนี้ไม่ค่อย
จะสนใจเรื่องทางนี้
พ่อเสียดาบมากที่สุด
ให้ช่วยอนุรักษ์ศิลปะนี้ให้
พ่อด้วย พ่อรักมาก พ่อชอบ
เพราะว่ามันหาดูได้ยาก
ในประเทศไทยของเรา
มันไม่มีแล้วลูกเอ๋ย”

“เหมือนกับเพลงลูกทุ่งปัจจุบันที่จะร้องให้เห็นภาษาของคนอิสลามเราต้องแปลให้ได้ สมมติว่าเป็นเพลงองูเข้าฝันของดวงจันทร์ สุวรรณิที่ว่า งอ ๆ ๆ ง้อ ง้ององู พอดำว่างก็เปลี่ยนเป็น งอ ๆ ๆ ง้อ ง้องอูลา หรือประโยคอื่นก็แปล แล้วเราก็มานำเอาจังหวะดนตรีว่าลงหรือเปล่า เราจะตัดตัวไหนออก เรียบเรียงใหม่ให้เข้ากับดนตรีไม่ใช่ง่ายนะ ของโนราแขกจะต้องขับให้เลื้อย ให้เอื้อน อย่างขับปัดตงที่เป็นการจีบระหว่างตัวพระกับตัวนาง สมมติว่าตัวพระเข้ามาเกี่ยว ตัวนางก็จะบอกว่า อาเดะนี่เ...ยาแงลาอาแบ (อย่าสิพี่) อาแบยาแงมาโชะมาสิ (พี่อย่าเข้ามาสิ) เราจะต้องถอยพยายามปกป้องไม่ให้ตัวพระโดนตัวเรา”

ส่วนลูกหลานโนราแขกอย่าง “รวิวรรณ ขำพล” หรือ “อบ” ปัจจุบันเป็นข้าราชการเกษียณ อดีตบรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยมีคุณพ่อ (นายอิม นุ้ยไกร) เป็นนายพราน และมีแม่เป็นนางรำในคณะโนราแขกได้บันทึกความทรงจำและการรับรู้ของตนเองต่อโนราแขกบ้านเชิงเขา โดยเขียนบันทึกนี้เมื่อปี พ.ศ. 2560 ว่า



■ คุณรวิวรรณ ขำพล

ที่มา: Ong Budo. (2564, 26 มกราคม), Facebook. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=460679084952590&set=t.1500167964&type=3>

“ฉันในฐานะทายาทมโนราห์จึงได้ไปช่วยแสดงทั้ง ๆ ที่ไม่เคยได้รับการฝึกสอนมาก่อน อาศัยสายเลือดและการที่ได้คลุกคลีอยู่ในโรงมโนราห์สมัยเด็ก ๆ รวมทั้งแอบมองนักแสดงคนอื่น ๆ ว่าช่วงใดต้องรำอย่างไร ช่วงใดมีการหยอกล้อกับมโนราห์ใหญ่ ช่วงใดที่มโนราห์ใหญ่พูดอิสลาม ฉันตอบได้อยู่คำเดียว คือ ยอ...ละอาแบ เพราะไม่ทราบความหมายว่าคืออะไร แต่ก็ตอบรับไปก่อน เมื่อถึงเวลาที่นางมโนราห์ขับต้องอาศัยแม่ของฉันซึ่งรำไม่ไหวแล้วเพราะอายุมากและสุขภาพไม่อำนวย นั่งขับให้อยู่ในโรง บทที่ขับเป็นภาษาอิสลาม ฉันยังไม่ค่อยเข้าใจความหมาย แต่ก็บอกแม่แล้วว่าต่อไปฉันจะฝึกและลองหัดขับเองดูบ้าง”

แม้จะกำเนิดท่ามกลางบรรยากาศที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายของโนราแขก แต่ด้วยการเรียนสมัยใหม่ที่ทำให้ลูกหลานโนราต้องห่างจากชุมชนมากขึ้น จึงทำให้การเรียนรู้โนราแขกของพี่น้องขาดห่วงไปจนแทบไม่ได้ฝึกฝนการแสดงโนราแขกอีกเลย หรือแม้กระทั่งมีโอกาสแสดงร่วมกับคณะโนราแขกในฐานะนางรำ แต่ก็ไม่สามารถต่อยอดเป็นภาษามลายูท้องถิ่นได้ดังที่นางรำรุ่นแม่สามารถทำได้

“พี่อบออกจากบ้านตั้งแต่สมัยเรียนมัธยมที่สายบุรีก็ไม่ได้ฝึกมโนราห์เลย ไปเรียนต่อสาธิต ม.อ. และกระทั่งทำงานก็ไม่ได้ฝึกมโนราห์ แต่มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ตอนที่มีโนราห์แขกไปแสดงที่วัดช้างให้ พ่อจ๋วน นายโรงของโนราแขกก็บอกว่าลูกอบไม่มาช่วยพ่อรำบ้างเหรอ พี่ก็เลยบอกว่าพี่ไม่เคยฝึกเลยนะ แต่พอไปบนเวทีจริง ๆ ด้วยสัญญาอนุญาตที่มีเชื้อสายมโนราห์ อยู่แล้วก็สามารถทำได้ อาศัยที่เราเคยดู จำเขาตอนแสดงก็แสดงได้”

“ตอนนั้นเป็นนางรำค่ะ คือในโนราแขกจะมีโนราใหญ่ พราน และนางรำ 3-4 คนใส่ชุดไทยบ้าง ชุดبانงบ้าง ลักษณะของการแสดงคือโนราใหญ่จะหยอกล้อ เกี้ยวนางอะไรแบบนี้ ด้วยพี่อบที่พูดภาษามลายูไม่ได้ โนราใหญ่ก็ต้องพูดไทยกับพี่ แต่นางรำคนอื่นที่เข้าใจภาษามลายู โนราใหญ่ก็จะพูดภาษามลายูด้วย ต่อมาก็ได้มาแสดงที่บ้านตอนจัดงานไหว้ครูประจำปี ก็กลับมาแสดงอยู่หลายครั้งเหมือนกันค่ะ มีครั้งล่าสุดคือเมื่อปี 2560 ต่อมา นายโรง (โนราจ๋วน) เสียชีวิตปี 2559 หัวหน้าคณะ (โนราอุดม) เสียชีวิตก็ไม่ค่อยมีการแสดงแล้ว”

โนราแขกแห่งนี้อาจจะค่อย ๆ หายไป หากขาดการสืบทอด โดยพี่อบเรียกว่า “วัฒนธรรมสืจาง” เพราะโนราใหญ่ที่เป็นกำลังสำคัญต่างก็ก้าวเข้าสู่วัยร่วงโรยกันแล้วทั้งสิ้น นักดนตรีซึ่งเป็นชาวมลายูมุสลิมในคณะสองพี่น้องก็ชราและสุขภาพไม่สู้ดีนัก ส่วน

นางโนราก็อยู่ในวัยสูงอายุเช่นกัน และมีไม่เพียงพอต่อการแสดงในแต่ละครั้ง

นอกจากนี้ สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พื้นที่การแสดงและการประกอบพิธีกรรมลดน้อยลงไปอีก ซึ่งคนในชุมชนต่างก็ได้รับผลกระทบดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ดังเช่นในการศึกษาของเกศกนก ศิริกาญจน์ (ม.ป.ป.) ที่ขณะนั้นเธอกำลังศึกษาในสาขาการจัดการสารสนเทศ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.ปัตตานี ซึ่งเธอได้ลงพื้นที่ศึกษาเรื่อง “โนราควนวัฒนธรรมสืจาง: สถานศิลปถิ่นใต้บ้านเชิงเขา ต.ปะลุกาสาเมาะ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส” เมื่อปี พ.ศ. 2551 ขณะที่เธอกำลังถ่ายทำสารคดีการแสดงโนราแขกคณะสองพี่น้องอยู่นั้น ปรากฏว่ามีญาติของคณะโนราแขกแห่งนี้ถูกยิงเสียชีวิตในวันดังกล่าว บรรยากาศที่กำลังเต็มไปด้วยความยินดีที่ได้มีโอกาสแสดงให้นักศึกษาได้เก็บข้อมูลวิจัยกลับเปลี่ยนเป็นความสลดใจให้แก่เครือญาติที่บ้านเชิงเขาเป็นอย่างมาก เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้คณะสองพี่น้องต้องเร่งรัดการแสดงให้จบโดยไว เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นยังทำให้เกิดความหวาดระแวง ความยากลำบากในการเดินทาง ประกอบกับพื้นที่ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส ซึ่งเป็นรอยต่อกับจังหวัดปัตตานี มีสภาพเป็นป่าเขา บรรยากาศในพื้นที่จึงปกคลุมไปด้วยความหวาดกลัวจากการสร้างสถานการณ์ต่าง ๆ



โนราอูตม แก้ววิเชียร หัวหน้าคณะสองพี่น้องในชุดโนราฟอโนรา พร้อมด้วยนางรำที่แต่งกายด้วยชุดบานง คล้ายกับชุดนางรำของมะโย่ง ภาพนี้ถ่ายไว้เมื่อครั้งเดินทางไปแสดง ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เมื่อปีพ.ศ. 2551

ที่มา: ฤกษ์ฤชาชาติรี จ.ชุมพร. (2552, 4 กรกฎาคม), YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Sh7OkdMRUXc>



นางรำที่แต่งกายแบบพื้นเมืองในการแสดงมะโย่งจากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านก๊อเม็ง อ.รามัน จ.ยะลา
ซึ่งเป็นต้นแบบนางรำของคณะโนราแขก

ที่มา: Culture pattani. (2557, 29 ตุลาคม), YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=MnbVWITS AIM&list=PLuKDz3K31khdeVjssF2vRM2ilIMxd5D3Z&index=3>

ผู้สืบทอดโนราแซกคณะสองพี่น้อง

“พ่ออยากจะอนุรักษเอาไว้ มันเป็นของโบราณ มันมีหลายร้อยปีมาแล้ว ที่มันเกิดขึ้น ศิลป์ทาง 3 จังหวัดภาคใต้ นี่ก็แล้วก็เสีย แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร ไม่กล้าจะฝากฝังไว้กับเด็กคนหนึ่งคนใด เพราะเด็กสมัยนี้ไม่ค่อยจะสนใจเรื่องทางนี้ พ่อเสียตายมากที่สุด ให้ช่วยอนุรักษศิลปะนี้ให้พ่อด้วย พ่อรักมาก พ่อชอบ เพราะว่ามันหาได้ยากในประเทศไทยของเรา มันไม่มีแล้วลูกเอ๋ย”

โนราอุดมให้สัมภาษณ์ไว้ในงานวิจัยเรื่อง “โนราควมวัฒนธรรมสี่จาก: สถานศิลปถิ่นใต้ บ้านเชิงเขา ต.ปะลุกาสาเมาะ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส” เมื่อหลายปีก่อนว่าอยากอนุรักษโนราแซกเอาไว้ให้ลูกหลาน เพราะท่านเห็นว่าเป็นภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่มีการสืบทอดมาแต่โบราณหลายร้อยปี จนโนราแซกกลายเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะการแสดงและพิธีกรรมในสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

แต่หลังจากโนราอุดมเสียชีวิตเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2561 ที่ผ่านมา คณะสองพี่น้องที่มีการสืบทอดโนราหลากหลายรุ่นก็เดินทางมาถึงจุดเปลี่ยนผันอันสำคัญอีกครั้งหนึ่งว่าจะมีทายาทคนใดสืบทอดลมหายใจของโนราแซกแห่งบ้านเชิงเขาหรือไม่ เพราะการสืบทอดมรดกอันนี้แตกต่างจากการส่งต่อสมบัติฟัสถานทั่วไป แต่ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของทายาท และโดยเฉพาะ “การเลือก” ของตายายโนราที่มักจะเจาะจงทายาทผู้สืบทอดเป็นการเฉพาะ ซึ่ง “โนราต๋อย” นุชนาถ ละอองศรี บุตรสาวคนกลางของพ่ออุดมได้กลายเป็นผู้สืบทอดโนราแซกแห่งบ้านเชิงเขาแทนแม้ว่าธรรมเนียมการเป็นนายโนรามักจะเป็นของผู้ชายมากกว่าผู้หญิงก็ตาม

โนราต๋อยเล่าให้ฟังถึงการเป็นผู้ถูกเลือกให้สืบทอดโนราแซกของบรรพบุรุษว่า เริ่มจากการมีอาการป่วยตั้งแต่สมัยเรียนชั้นประถมศึกษาที่เมื่อไปโรงเรียนเช่น

เดียวกับเด็กคนอื่นในหมู่บ้าน แต่เด็กหญิงต๋อยในขณะนั้นแตกต่างออกไปจากเด็กทั่วไปก็คือเมื่อไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนมักมีอาการปวดศีรษะอย่างรุนแรงจนเป็นลมและสายตาพลาเลือน เธอสามารถมองเห็นเพียงจุดสีเขียวเล็กๆ ตรงหน้าเท่านั้น เมื่อเป็นบ่อยเข้า ครอบครัวจึงนำตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลโดยแพทย์สมัยใหม่ให้คำตอบว่า เด็กหญิงต๋อยป่วยเป็นโรคเครียด ความดันต่ำ แถมยังรบกวนการเรียนหนังสือจนไม่สามารถเรียนหนังสือได้ ทำให้ต้องหยุดการเรียนไว้ที่ระดับประถมศึกษา

“พ่อก็เลยต้องมาดูแลทางไสยศาสตร์ก็ได้ คำตอบว่าตายายโนราอยากให้เราเชื่อมต่อนโนรา ทวดมาลงตอนทำพิธีบอกวาญนี้แหละจะให้มันเล่นโนรา ถ้ามันไม่เล่นต่อไปกูจะกินที่ใคร คือตายายอยากให้มีคนมารับช่วงต่อ พี่สาวก็ทำได้นะ แต่ไม่มีทวดมาเข้าส่วนเราก็ชอบแสดง แต่อยากทำงานมากกว่า อยากใช้ชีวิตเรียนหนังสือ อยากเป็นครู อยากเป็นพยาบาล แต่เรียนไม่ได้เลยต้องออกมาใช้ชีวิตอีกแบบหนึ่งด้วยการสืบสานมโนราห์ต่อ”

เธอเล่าถึงเหตุการณ์เมื่อสมัยยังเด็กด้วยน้ำเสียงจริงจังและรู้สึกถึงอาการเจ็บปวดราวกับว่าเหตุการณ์ที่เล่าขึ้นเพิ่งเกิดขึ้นไม่นานนี้เอง แม้รู้ว่าตนเองจะต้องมีหน้าที่ในการสืบทอดมรดกโนราแซกต่อจากผู้เป็นบิดา แต่ก็ปฏิเสธการครอบเทริดมาตลอด กระทั่งแต่งงานมีครอบครัวเมื่ออายุ 19 ปี ระหว่างนั้นก็ได้รับการรับเร้าจากผู้เป็นยามาตลอดเช่นกัน โดยยากำชับว่าให้ “ให้ครอบเทริดให้ย่านะ” แต่ก็ไม่ได้ทำพิธีครอบเทริดตามที่ยาขอ

“พี่ต๋อยมาครอบเทริดเมื่อปี 2556 ที่ผ่านนี้เอง เมื่อขึ้นแก้คำเคื่อนแก้ เป็นตอนที่เรามีครอบครัวแล้ว ซึ่งปกติการครอบเทริดจะมีความเชื่อว่าจะต้องทำก่อนมีครอบครัวหรือเสียพรหมจรรย์ เรียกว่า โนราพรหมจรรย์เป็นโนราใหญ่ จะไม่ต้องกลัวว่าจะผิด อย่างพ่อกับแม่

“

**เยาวชนปัจจุบัน
พูดได้สองภาษามีน้อยลง
ผมเข้าใจว่าในระยะหลัง
ความสัมพันธ์ระหว่างคน
ในชุมชนไม่เหมือนรุ่น
บรรพบุรุษ คนที่จะพูด
สองภาษาได้แทบไม่มีเลย**

”

สมัยที่แต่งงานกัน พ่ออุดมก็ยังไม่ครอบครอง เมื่อแต่งงานกันแล้วก็ยังต้องแยกกันอยู่หลายเดือน รอให้พ่อครอบครองก่อนถึงจะสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้ แต่ก่อนจะมีธรรมเนียมว่าการครอบครองนั้นจะทำเฉพาะผู้ชาย แต่ตอนนี้ก็ผ่อนปรนไปแล้ว”

“พอจะรู้ไหมว่าทำไมถึงนิยมครอบครองในช่วงที่เป็นพรหมจรรย์” ผมถาม ทายาทคณะสองพี่น้องให้ความเห็นว่า อาจเป็นเพราะในช่วงที่เป็นพรหมจรรย์นั้นเป็นช่วงเวลาที่ไม่ต้องมีภาระหน้าที่รับผิดชอบมากนัก โดยเฉพาะการกังวลเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว จึงทำให้มีสมาธิในการเรียนรู้ ฝึกฝน และจดจำการประกอบพิธีกรรมและการแสดงโนรา่มากกว่าผู้ที่ตั้งงานแล้ว

โนราต๋อยซึ่งปัจจุบันมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร ชาวสวนยาง อาศัยอยู่กับสามีในหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งใกล้กับวัดช้างให้ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี โดยสามีของโนราต๋อยก็สามารถเล่นดนตรีในการแสดงมโนราห์ได้เช่นกัน เมื่อได้รับเชิญให้ไปประกอบพิธีกรรมหรือแสดงจึงจะเดินทางกลับไปยังบ้านเชิงเขาเพื่อไปเอาชุดการแสดงและเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่บ้านเกิดของตนเองก่อนเสมอ

ในความทรงจำของโนราต๋อยที่ได้รับการบอกเล่าจากผู้เป็นพ่อนั้นว่าโนราแขกก็เหมือนโนราภาคกลาง (ภาคใต้) ทั่วไป เพียงแต่เมื่อลงมาแสดงในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว หากมีการจัดแสดงที่ชุมชนไทยพุทธก็คงไม่มีอุปสรรคอะไรมากนัก เพราะสามารถสื่อสารกันได้เลยใจ แต่หากแสดงในชุมชนมุสลิมที่ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจภาษาไทย ผู้ชมก็จะไม่ได้รับอรรถรสในการแสดง จึงต้องการให้ผู้ชมโนราเข้าใจเรื่องราวในการแสดง และสนุกมากขึ้น จึงเลือกใช้ทั้งภาษาไทยและมลายูท้องถิ่นในการแสดงด้วย

ขณะเดียวกันในพื้นที่เองก็มีการแสดงมะโย่ง ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยของชาวบ้านเป็นอย่างดี และมีลักษณะหลายอย่างที่คล้ายกับโนราที่มีตัวพระ ตัวนาง โดยเฉพาะตัวนางที่สวมชุดบานง โนราปักขจึงได้นำมาปรับประยุกต์กับการแสดงโนราที่มีพ่อโนรา 1 คน พราน และนางรำที่แต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองเช่นเดียวกับมะโย่ง ส่วนการรำก็มีการนำเอาท่ารำที่อ่อนช้อยของมะโย่งมาผสมกลมกลืนกับท่ารำโนราของภาคใต้ตอนบน

อย่างไรก็ตาม โนราต๋อยบอกว่าโนราแขกจะเน้นในเชิงพิธีกรรมมากกว่าการแสดงเพื่อความบันเทิงนาน ๆ สักครั้งหนึ่งถึงจะได้รับเชิญให้ไปแสดงงานตามกิจกรรมต่าง ๆ โดยพิธีโนราโรงครูจะจัดในช่วงเดือน 4 6 7 และ 9 ตามปฏิทินไทย แต่จะทุกในเดือน



การบูชาครูโนรา
ที่มา: ภาพโดยวราภรณ์ เพชรเชิงเขา



6 และ 9 โดยแต่ละครั้งจะมีการจัดเป็นระยะเวลา 3 วัน 3 คืน วันที่สำคัญที่สุดคือวันยกหมุ่รับที่ต้องมีการตั้งเครื่องเสวยให้ตายายที่ต้องเลือกวันข้างคี่ เช่น เดือน 6 ต้องลง 3 ค่ำ 5 ค่ำ 7 ค่ำ เป็นต้น สำหรับวันพุธและศุกร์ห้ามยกหมุ่รับเพราะเป็นวันอ่อน วันที่ดีจะเป็นวันจันทร์ อังคาร พุธหัสบดี เสาร์ และอาทิตย์

“พ่อกับย่าจะบอกไว้ทุกอย่างเลย แกจะบอกไว้ อย่างละเอียด เช่น การครอบเทริด” โนราต้อยเล่า คำสั่งเสียของผู้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในคณะสองพี่น้องให้ฟังก่อนที่จะเสียชีวิต

คณะโนราแขกบ้านเชิงเขาแห่งนี้ไม่เพียงมีแต่สมาชิกที่นับถือศาสนาพุทธเท่านั้น แต่ยังมี ความเกี่ยวดองกันทางเครือญาติกับชาวมลายูที่นับถือ ศาสนาอิสลามด้วย ซึ่งโนราต้อยนิยามความเป็น ชาติพันธุ์ของตนเองว่าเป็น “มลายูที่นับถือศาสนาพุทธ” และยังมีตายายโนราที่เมื่อยังมีชีวิตอยู่หลายท่านก็ นับถือศาสนาอิสลามที่เกี่ยวข้องกันเป็นเครือญาติ สายสัมพันธ์นี้ยังเหนียวแน่นแม้ว่าปัจจุบันลูกหลาน จะไม่ได้รับโนราแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไปเยี่ยมเยียนกัน อยู่เสมอ

โนราต้อยเล่าให้ฟังถึงเรื่องราวที่มีอายุสูงจนได้ ในทางวิทยาศาสตร์ถึงตายายโนราฝั่งมุสลิมที่ครั้งหนึ่ง เคยร่วมวงโนราแขกในสมัยที่บิดายังมีชีวิตอยู่ โดย เป็นความเชื่อส่วนบุคคลที่เธอเล่าว่าครั้งหนึ่งขณะ ที่นอนพักที่บ้านใน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี ตกลงกลางคืน เธอได้ยินเสียงเคาะประตูและหน้าต่าง แต่เมื่อเธอแง้ม ออกไปดูกลับไม่เห็นใครเลย ตื่นเข้ามาขณะที่กำลัง ทำความสะอาดเห็ดเพื่อนำมาประกอบอาหาร เธอก็ มีอาการสั่น เสียงเปลี่ยนไปเหมือนมีอะไรเข้ามาสิงที่ ตัวเธอ แต่ไม่รู้ว่าป็นดวงจิตของใคร จนกระทั่งเดินทาง กลับมาหาโนราอุดมผู้เป็นพ่อที่บ้านเชิงเขา ปรากฏว่า ลุงซึ่งอยู่ร่วมในพิธีโรงครูด้วยมีอาการตายายลง (เข้าสิง) และบอกว่าผู้ที่ไปเคาะประตูคือ “กูเอง” ซึ่ง

เป็นบรรพบุรุษโนราที่เป็นพรานหน้าทองนับถืออิสลาม มาเคาะประตูเพื่อบอกว่าเมื่อโนราต้อยไปเล่นโนรา ที่ใดให้เรียกหรือนึกถึงครูโนราท่านนี้ด้วย

“เราไปถึงบ้านแม่ ก็เอาปืนโตไปวาง ตายายโนรา ไปลงที่ลุง เขาก็มองว่า เราก็ก้าวไปใกล้ๆ ในใจเราอยาก จะถามว่าใครที่ไปเคาะประตู เป็นตายายหรือว่าใคร พอสิ้นความคิด ก็ได้ยินเสียงหัวเราะของลุงที่กำลัง โคนตายายโนราเข้า แล้วลุงพูดเป็นภาษาอิสลามว่า อาอูนี มุงอิงะกูงาเตะ (นี่กูนิ มึงคิดถึงกูบ้างสิ) หมายความว่า มานอสึงะกูงาเตะ อาอูนี (ไปเล่นที่ไหน เรียกกูด้วย) แกบอกให้เรียกพรานหน้าทอง แกเป็นอิสลามที่มาจากมาเลย์ อินโดฯ ไนน์ สมัยที่แกยังมีชีวิตอยู่แกล่เล่น เป็นตัวพรานกับตาของพี่เิง เขาเรียกแกพ่อเฒ่า เป็น พรานมโนราห์เิง เราไม่เคยนึกถึงแกเลย แกเป็นพราน หน้าทองแล้วแกจะไปคู่กับตาพี่ตลอด” โนราต้อยยัง บอกว่าบรรดาเครือญาติจึงมีทั้งที่นับถือศาสนาพุทธ และอิสลามกระจายอยู่ใน อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส อ.ปานาเระ จ.ปัตตานี เมื่อมีการจัดพิธีกรรมที่ เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษก็ต้องมีการเยี่ยมเยียนกัน ทั้งสองฝ่าย

โนราแขกแตกหน่อที่บ้านชาเมาะ

จากบ้านเชิงเขาห่างออกไปประมาณ 20 กิโลเมตร ยังมีโนราแขกอีกคณะหนึ่งที่บ้านชาเมาะ ต.ท่าธง อ.รามัน จ.ยะลา โดยเป็นเครือญาติเดียวกันกับ โนราแขกบ้านเชิงเขา ชื่อเสียงของโนราแขกแห่งนี้ก็ คือการจัดพิธีโนราโรงครูเป็นประจำระหว่างเดือน สิงหาคม-กันยายนของทุกปี โดยจัดครั้งหนึ่งใช้ระยะ เวลา 4 วัน 3 คืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ลูกหลาน เชื้อสายโนราได้กลับมารวมกันในหมู่เครือญาติ การรำลึกถึงบรรพบุรุษโนรา รวมถึงการแก้บน แต่เป็น ที่น่าเสียดายที่ช่วงการระบาดของโควิด-19 ทำให้ การจัดพิธีดังกล่าวหยุดชะงักไปชั่วคราว



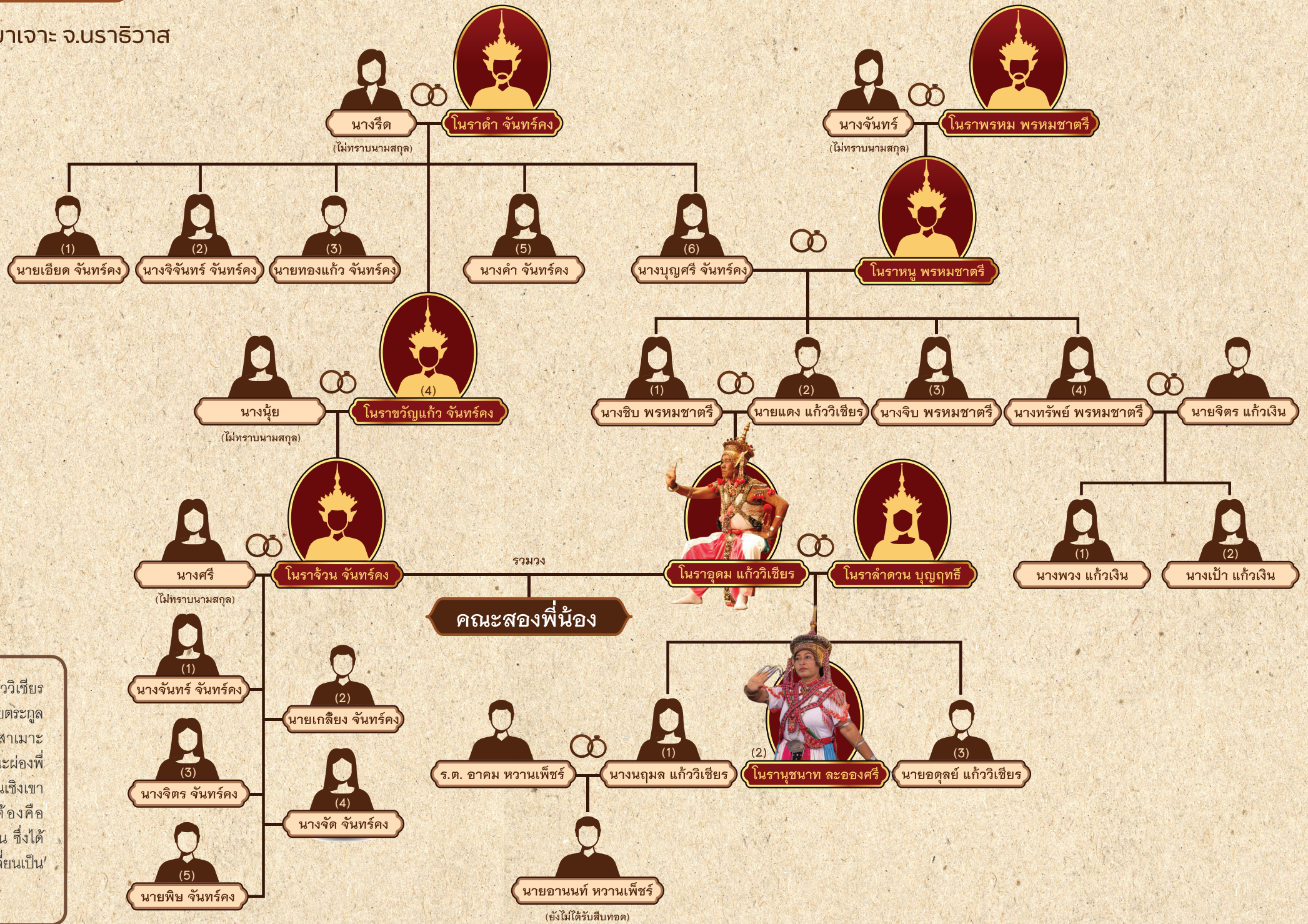
■ คุณประสิทธิ์ เพชรเชิงเขา ผู้สืบทอดโนราแขกที่บ้านชาเมาะ
ที่มา: ภาพโดยวราภรณ์ เพชรเชิงเขา



■ โนราดวง ขวัญนาคม อายุ 75 ปี และนางรำของคณะโนราควนบ้านทุ่งคา กำลังทำการแสดงมโนราห์ควนในระหว่างการจัดงานไหว้สาบาตรหน้าบ้าน เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2565 ที่ผ่านมา
ที่มา: ภาพโดยคุณสรชัย หนองตรุด สถาบันรามจิตติ

ສາຍຕະກູນໂບຣາແບກ

บ้านเชียงเข่า ต.ปะลุกสาเมาะ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส



วารสารรัฐสมิแลร่วมกับทายาทโนราอูตม แก้ววิเชียร จัดทำผังเครือญาติและการสืบทอดโนราแขกของสายตระกูลโนราแขกคณะสองพี่น้อง บ้านเชิงเขา ต.ปะลุกาสาเมาะ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส ต้นฉบับเดิมนั้นใช้ว่า “คณะผ่องพี่น้อง” แต่ระหว่างการจัดทำผังตระกูลโนราแขกบ้านเชิงเขา ได้รับการทักท้วงจากเครือญาติว่าชื่อที่ถูกตั้งคือ “สองพี่น้อง” จากนั้นจึงได้ตรวจสอบกับหลายท่าน ซึ่งได้รับคำแนะนำเช่นกันว่าควรใช้ “สองพี่น้อง” จึงได้เปลี่ยนเป็น “คณะสองพี่น้อง” ดังที่ปรากฏในสารคดีเรื่องนี้



“ประสิทธิ์ เพชรเชิงเขา” ผู้สืบทอดโนราแขกที่บ้านชาเมาะเล่าให้ฟังว่า บรรพบุรุษสมัยคุณตาที่เป็นโนราแขกก็เป็นเครือญาติกับโนราแขกบ้านเชิงเขา เพียงแต่ได้อพยพโยกย้ายมาอาศัยที่บ้านชาเมาะ ต.ท่าธงแห่งนี้ จึงเป็นเหตุให้พื้นที่แห่งนี้มีการสืบทอดโนราแขกเช่นเดียวกับบ้านเชิงเขา โดยเฉพาะโนราโรงครูที่มีการจัดเป็นประเพณีท้องถิ่นจนกลายเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของความหลากหลายทางวัฒนธรรมชายแดนใต้ เมื่อมีการประกอบพิธีโนราโรงครูหรือการแสดงก็จะมีการทำงานร่วมกันกับโนราแขกบ้านเชิงเขาเพราะต่างก็เป็นโนราแขกเชื้อสายเดียวกัน

โนราแขกที่บ้านชาเมาะเองก็ประสบปัญหาไม่ต่างจากที่บ้านเชิงเขาเช่นกันเพราะปราศจากโนราแขกทั้งหลายต่างเผ่าชนและเสียชีวิตตามกาลเวลา และลูกหลานเองก็สืบทอดการแสดงโนราแขกน้อยลงหรือหากสนใจโนราก็จะมีการฝึกฝนโนราไทยหรือโนราประยุกต์มากกว่า

“เยาวชนปัจจุบันพูดได้สองภาษามีน้อยลง ผมเข้าใจว่าในระยะหลังความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนไม่เหมือนรุ่นบรรพบุรุษ คนที่จะพูดสองภาษาได้แทบไม่มีเลย ทำให้ไม่สามารถจะแสดงโนราแขกได้ โนราแขกเองก็ไม่ได้ได้รับการส่งเสริมเข้าไปในระบบการศึกษาท้องถิ่นด้วย” นายประสิทธิ์เล่าให้ฟังถึงสภาพ ณ ปัจจุบันของโนราแขกบ้านชาเมาะ

นอกจากนี้ยังมีชุมชนโนราแขกอีกแห่งหนึ่งที่น่าสนใจ คือ คณะโนราควนบ้านทุ่งคา ต.ละหาร อ.ยิงอ จ.นราธิวาส ที่มีโนราบุญ ขวัญนาถม อายุ 96 ปีเป็นหัวหน้าคณะฯ ที่ปัจจุบันไม่สามารถแสดงมโนราห์ควนได้เช่นเดิม เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุ แต่ก็ยังมีโนราดวง ขวัญนาถม อายุ 75 ปี ซึ่งเป็นหลานทำหน้าที่ในการแสดงมโนราห์ควนแทน โดยยังคงรักษาประเพณีของชุมชนไว้ โดยเฉพาะพิธีไหว้ครูมโนราห์ควน และงานไหว้ไต่บาตรหน้าบ้าน ที่จัดขึ้น

ในช่วงเดือนหก (หรือเดือนพฤษภาคมของทุกปี) ส่วนการจัดพิธีไหว้ครูมโนราห์ควนก่อนช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 กำหนดจัด 2 วัน วันแรกเริ่มตั้งแต่วเวลา 18.00 น.เป็นต้นไป ได้แก่ ทำพิธีเบิกโรง ไหว้ครู เบิกโรง การแสดงรำโนราห์ควน และปิดท้ายด้วยพิธีเชิญครูเข้าทรง ส่วนวันที่ 2 เริ่มตั้งแต่วเวลา 08.00 น.เป็นต้นไป เริ่มจากพิธีเบิกโรง พิธีไหว้ครูโนรา พิธีมอบครู และการแสดงรำโนราห์ควน ในปี 2565 นี้งานไหว้ไต่บาตรหน้าบ้านเริ่มจัดในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม 2565 ที่ผ่านมา ชุมชนแห่งนี้ยังมีการฝึกฝนโนราควนให้แก่เยาวชนในพื้นที่ด้วย

โนรา (ควน) แขก ชื่อนี้มาจากไหน

“โนราแขก” “โนราควน” หรือ “โนราสองภาษา” ล้วนเป็นชื่อเรียกนาฏศิลป์ประเภทหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีรากเหง้ามาจากโนราปากะใต้ที่ผสมเข้ากับการแสดงมโหรีของชาวมลายูในพื้นที่แห่งนี้ การศึกษาของธรรมนิธย์ นิคมรัตน์ (2542) เรื่อง “โนราแขก: การปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อวัฒนธรรมชุมชน” ที่ปัจจุบันเป็นนักวิชาการด้านโนราคนสำคัญของภาคใต้ได้นำเสนอที่มาของชื่อการแสดงประเภทนี้ตามคำบอกเล่าของครูโนราหลายคนในพื้นที่ ซึ่งให้ความคิดเห็นไว้หลายแนวทาง

ข้อสันนิษฐานแรกมาจากคำบอกเล่าของ “ปัมรัตนโสมณ” หรือ “โนราพยัคฆ์ พยอมศิลป์” ชาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี ระบุว่า สาเหตุที่เรียกว่าโนราควนน่าจะมาจากประเด็นด้าน “สถานที่” ที่โนราดังกล่าวแพร่หลายอยู่บริเวณบ้านดอนควน อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี ซึ่งมีการใช้สองภาษาในการแสดง ผู้เขียนสันนิษฐานว่าปัจจุบันอาจหมายถึง ต.ควน อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

ข้อสันนิษฐานที่สองมาจากคำบอกเล่าของ “โนราอุดม” จากคณะสองพี่น้อง มองว่า โนราควนมาจากการที่คนสงขลาเรียกโนราที่อยู่ในสามจังหวัด

ชายแดนภาคใต้ที่หมายถึง “โนราบ้าน ๆ มาจากพื้นที่ ปากันดาร์”

ไม่ว่าจะมาจากข้อสันนิษฐานใดก็ตาม ต่างพบว่า ความเป็นไปได้แทบทั้งสิ้น โดยข้อสันนิษฐานแรกนั้น หากศึกษาความสัมพันธ์ของโนราแขกคณะสองพี่น้อง ที่แม้ว่าจะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ ต.ปะลุกาสาเมาะ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาสก็ตาม แต่บรรพบุรุษโนราเองก็มีเครือข่าย อยู่ใน อ.ปาดังเบซาร์ หรือ อ.สายบุรี จ.ปัตตานีเช่นกัน หรือแม้กระทั่งคำว่า “ควน” ในภาษาปักษ์ใต้เอง นอกจากจะมีความหมายถึงพื้นที่/สถานที่ที่เป็น เนินเขาแล้ว ยังมีความหมายแฝงที่สื่อถึงกลุ่มคน/ผู้คน ที่มีพฤติกรรม/แนวทาง/วิถีที่มีความประหลาด/ แตกต่างจากขนบธรรมเนียม/วิถีปฏิบัติของคนเมือง หรือคนส่วนใหญ่ด้วย

การตีความอย่างหลังของผู้เขียนดังกล่าวแตกต่าง จากการตีความของธรรมเนียม นิคมรัตน์ ที่มองว่าคำว่า ควนน่าจะหมายถึงการเรียกโนราที่มาจากพื้นที่ห่างไกล มากกว่า ส่วนคำว่าโนราแขก (รวมถึงโนราสองภาษา) เป็นคำที่เกิดขึ้นมาภายหลัง และเป็นที่ยอมรับของผู้คน ในปัจจุบันมากกว่าคำว่า “โนราควน” ดังเช่นที่พบใน เอกสารต่าง ๆ ของกระทรวงวัฒนธรรมที่นิยมใช้คำว่า “โนราแขก” เป็นคำสำคัญหรือชื่อที่เป็นทางการที่ใช้ เรียกโนราประเภทนี้

ลักษณะที่แตกต่างจากโนราปักษ์ของโนรา (ควน) แขกที่ธรรมเนียม นิคมรัตน์สรุปไว้ในการศึกษาเรื่อง ดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1) ด้านภาษา โนราแขกมีการใช้ทั้งภาษา (ปักษ์ ใต้) ไทยและภาษามลายูท้องถิ่นในการแสดง เพื่อให้ ผู้ชมที่ในพื้นที่ที่ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในการสื่อสาร ในชีวิตประจำวันสามารถเข้าใจเรื่องราวของการแสดง ซึ่งในอดีตนั้นภาษาไทยยังไม่เป็นที่แพร่หลายเหมือนเช่น ปัจจุบัน การใช้ภาษามลายูท้องถิ่นร่วมกับภาษาไทย จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะหากสื่อสาร

ออกไปแล้วผู้รับสารไม่เข้าใจก็เท่ากับว่าการสื่อสาร ครั้งนั้นไม่เกิดประโยชน์

2) ด้านการแสดง การแสดงโนราแขกมีการ ผสมผสานระหว่างโนราภาคใต้กับมะโย่งที่เป็น การแสดงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กลุ่มผู้ชมมี ความคุ้นเคยอยู่แล้ว ซึ่งเข้าใจว่าเพื่อให้เข้าถึงหรือ ไม่รู้สึกแปลกแยกจากชุมชนที่โนราดำรงอยู่ ขณะที่ มะโย่งเองก็มีลักษณะบางประการคล้ายกับการแสดง มโนราห์ ด้านการแสดงนี้ยังรวมถึงเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่รับเอาเครื่องดนตรีที่ใช้ในคณะมะโย่งมาใช้ในการ แสดงของโนราแขกด้วย ดังนั้นโนราแขกจึงเป็น นาฏกรรมเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ ผสมกลมกลืนระหว่างโนราแบบดั้งเดิมกับมะโย่ง

อย่างไรก็ตาม โนราจวน จันทรังค์ นายโรงคณะ สองพี่น้องแห่งบ้านเชิงเขาที่ขณะนั้นอายุ 75 ปีให้ข้อมูล แก่ผู้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องโนราแขกดังกล่าวว่า โนราแขก มีรากเหง้ามาจากโนราไทยปักษ์ใต้ มีครุต้นโนราตาม ดำนานเช่นเดียวกับโนราทั่วไป แต่มีการเปลี่ยน ขนบธรรมเนียมบางประการในภายหลัง ดังเช่นที่ ธรรมเนียม นิคมรัตน์ ได้ชี้ให้เห็นถึงบทร้องสรรเสริญ ครุของโนราแขกที่เรียกว่า “บทร่ายแดระ” ซึ่งเป็น บทร้องสรรเสริญครุก่อนจะมีการรำแต่ละครั้ง โดย โนราจวนได้รับการถ่ายทอดมาจากครูโนราในอดีต บทร่ายแดระดังกล่าวขึ้นต้นด้วย “คุณเอ๋ยคุณครู” เช่น เดียวกับโนราในภาคใต้ แต่หากพิจารณาบทร่ายแดระ ของโนราแขกกับบทสรรเสริญครุก็จะพบว่าเนื้อความ ส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกันเพียงแต่มีการ “ตัด” “ปรับเปลี่ยน” และ “เพิ่มเติม” ในบางคำและบางวรรค ผู้วิจัยให้ความเห็นว่า ความแตกต่างดังกล่าวมาจาก ลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมที่มีการถ่ายทอดกัน แบบปากต่อปากหรือที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” แต่เนื้อความ ทั้งหมดต่างบูชาครูคนเดียวกัน

ในรายงานวิจัยเรื่อง “โนราแขก: การปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อวัฒนธรรมชุมชน” ยังได้เปรียบเทียบให้จุดร่วมและต่างของการแสดงโนราไทย มะโย่ง และโนราแขก ไว้ต่อไปนี้

โนราไทย	มะโย่ง	โนราแขก
1. ด้านขนบนิยม		
- แสดงประกอบพิธีกรรม บูชาบรรพบุรุษ รักษาการเจ็บป่วย - แสดงเพื่อความบันเทิง	- แสดงประกอบพิธีกรรม บูชาเจ้าแม่โพสพ รักษาการเจ็บป่วย - แสดงเพื่อความบันเทิง	- แสดงประกอบพิธีกรรม บูชาบรรพบุรุษ รักษาการเจ็บป่วย - แสดงเพื่อความบันเทิง
2. สถานที่แสดง		
- ปลุกโรงติดกับพื้นดินแบบโบราณ - แสดงบนเวทียกพื้นชั่วคราว	- ปลุกโรงติดกับพื้นดินแบบโบราณ - แสดงบนเวทียกพื้นชั่วคราว	- ปลุกโรงติดกับพื้นดินแบบโบราณ - แสดงบนเวทียกพื้นชั่วคราว
3. นักแสดง		
- หมอประกอบพิธีเบิกโรง - นักแสดงมีนายโรง นางรำ และพราน - นักแสดงตัวเอกเป็นผู้ชาย - นางรำเป็นผู้ชายและผู้หญิง - ตัวตลกเป็นผู้ชาย	- หมอประกอบพิธีเบิกโรง - นักแสดงมีเปาะโย่ง มะโย่งสาวใช้ เสนา หรือตัวตลก - นักแสดงตัวเอกเป็นผู้หญิง - นางรำเป็นผู้หญิง - ตัวตลกเป็นผู้ชาย 2 คน	- หมอประกอบพิธีเบิกโรง - นักแสดงมีพ่อโนรา นางรำ พราน - นักแสดงตัวเองเป็นผู้ชาย - นางรำเป็นผู้ชายและผู้หญิง - ตัวตลกเป็นผู้ชาย 2 คน
4. การแต่งกาย		
- นายโรงแต่งกายแบบเครื่องต้น - นางรำแต่งกายแบบโนราทั่วไป - ตัวตลกสวมหน้ากากทุกครั้ง	- ผู้แสดงตัวเอกแต่งกายแบบกษัตริย์ชาวมลายูมุสลิมโบราณ - นางรำแต่งแบบพื้นเมืองมลายู - ตัวตลกไม่สวมหน้ากากพราน	- ผู้แสดงเป็นพ่อโนราแต่งกายแบบนายโรง - นางรำแต่งกายแบบไทยมุสลิม - ตัวตลกสวมหน้ากากพรานหรือทาหน้า
5. เครื่องดนตรี		
- กลองและทับเป็นเครื่องดนตรีหลัก	- ทน ซอ และปี่เป็นเครื่องดนตรีหลัก	- เครื่องดนตรีหลัก คือ ทนและทับ
6. เรื่องที่นำมาแสดง		
- นิทานพื้นบ้าน	- นิทานพื้นบ้าน	- นิทานพื้นบ้าน
7. ภาษาที่ใช้ในการแสดง		
- ใช้ภาษาไทยตลอดการแสดง	- ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นตลอดการแสดง	- การขับร้องและเจรจาใช้ภาษาไทยและมลายูท้องถิ่น
8. อุปกรณ์การแสดง		
- นายโรงใช้พระขรรค์เป็นอาวุธประกอบการแสดง	- เปาะโย่งใช้มัดหวายเป็นอาวุธประกอบการแสดง	- พ่อโนราใช้มัดหวายเป็นอาวุธประจำกาย

ที่มา: ปรับจากรายงานวิจัย เรื่อง โนราแขก: การปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อวัฒนธรรมชุมชน (2542) หน้า 153-155



- การแสดงในพิธีโนราโรงครูของโนราจ๋วน จันทรวง พร้อมกับนางรำที่แต่งกายด้วยชุดบานง โดยขณะที่พ่อโนรากำลังรำเกี้ยว นางรำอยู่นั้น นางรำก็จะต้องมีการปิดป้องพยายามไม่ให้พ่อโนราถูกตัว
ที่มา: Arnon Wenphet. (2564, 6 มกราคม), YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=igZsrB5zSDM>



- การแสดงในพิธีโนราโรงครู
ที่มา: Arnon Wenphet. (2564, 6 มกราคม), YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=igZsrB5zSDM>



อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีข้อสังเกตเกี่ยวกับอุปกรณ์การแสดงของโนราชนั้น อาจไม่จำเป็นต้องใช้มัดหวายเป็นอาวุธประจำกายก็ได้เพราะพบว่าการแสดงในระยะหลังหากสังเกตจากคลิปวิดีโอต่าง ๆ จะพบว่าพ่อโนราห์มีการใช้พระขรรค์เช่นเดียวกับโนราห์ได้ทั่วไป ขณะเดียวกันยังพบว่า โนราบางคนอย่าง “คณะเฉลิมพระพา ปัตตานี” ก็มีหวายเช่นกันในการประกอบพิธีกรรมแต่ใช้สำหรับการไล่ผี

ลมหายใจอันแผ่วเบาของโนราชนบ้านเชิงเขา

การรับหน้าที่ต่อจากโนราห์อดมในฐานะหัวหน้าคณะสองพี่น้องในปัจจุบันของ “โนราต้อย” ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่จะประดับประดาให้นาฏศิลป์ของบรรพบุรุษยังคงมีลมหายใจต่อไป เพราะต้องเผชิญกับอุปสรรคหลากหลายประการ โดยเฉพาะความพร้อมด้านต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนเดิมเพราะคนรุ่นพ่อแม่ที่เคยสร้างตำนานโนราชนั้นในพื้นที่ต่างรอยราและร่วงโรยกันเกือบหมดแล้ว

การจัดประกอบพิธีกรรมตามคำเชิญของชาวบ้านที่ยังมีความเชื่อเหมือนเช่นอดีตแต่ละครั้งต้องประสานงานขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายศิลปินในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะคณะหนังตะลุงสองภาษาในพื้นที่ “คณะเดะเลาะ” และอีกหลายคณะ รวมถึงญาติพี่น้องที่บ้านชาเมาด้วย จึงจะสามารถจัดพิธีกรรมและแสดงได้ตามความประสงค์ของเจ้าภาพ แต่การประสานงานให้นักดนตรีจากคณะอื่น ๆ มาแสดงให้ก็ไม่ใช่ว่าเรื่อง

ง่ายนัก บางครั้งต่างฝ่ายต่างรับงานในห้วงเวลาเดียวกัน หรือไม่ก็ติดขัดเรื่องการประสานงาน หรือจนเจียนกับวันที่รับนัดเจ้าภาพไว้แล้ว ก็อาจทำให้การประกอบพิธีกรรมและการแสดงไม่สมบูรณ์เช่นที่เคยทำเมื่อในอดีต

ขณะที่กำลังเล่าถึงสิ่งที่ตัวเองเผชิญอยู่ก็ทำให้โนราต้อยต้องน้ำตาซึมออกมาระคนกันในหลากหลายความรู้สึกนึกคิด แม้ว่าจะพยายามควบคุมความรู้สึกขณะที่กำลังนั่งสนทนากับคนนอกอย่างผู้เขียนและทีมงานวารสารรัฐสมิแลที่เพิ่งพบกันครั้งแรกก็ตาม

“ตอนนี้รับน้อยลงนะ พี่ต้อยก็ไม่อยากรับไง ถ้ารับแล้วต้องเอาคณะอื่นมาช่วย บางทีเขาก็ติดงานของเขา อย่างของเดะเลาะเขาก็ต้องเล่นหนัง ของยาเต็งเขาก็เล่นหนังของเขา เขาก็ต้องมีลูกน้องทั้งคณะเหมือนกัน เวลาเราแสดงเราก็ต้องรับลูกน้องเขาทั้งคณะมาช่วยดี นั่นแหละบางทีก็ติดงาน ตอนนี่ก็ให้โต๊ะหมู่ช่วยหานักดนตรีให้ เราก็ต้องโทรไปบอกแกล้งวงหน้า”

โนราต้อยเล่าให้ฟังพร้อมกับเสียงสั่นเครือ และบอกด้วยความไม่แน่ใจว่าอนาคตของคณะสองพี่น้องจะเป็นอย่างไรต่อไป เพราะนอกจากไม่มีนักดนตรีแล้ว ลูกหลานรุ่นใหม่ ๆ ของบ้านเชิงเขาก็ไม่มีใครสืบทอดเลย ส่วนเยาวชนในพื้นที่ที่นิยมแสดงโนราห์ให้ความสนใจจำเรียนโนราภาคได้มากกว่า

“อนาคตพี่ต้อยไม่แน่ใจนะว่าจะเป็นยังไง อย่างปัจจุบันนี้ชุดเก่า คนตีเครื่อง (ดนตรี) เขาก็ตายกันหมดแล้ว คนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็คือคนปี เขาก็แก่มาแล้วเกือบ 90 ปีแล้ว เล่นไม่ไหวแล้ว ที่เล่นต่อไปนี่ก็จะใช้

อ่านบทถ่ายทอดและบทสรรเสริญครูในงานวิจัยเรื่อง
โนราชนก: การปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อวัฒนธรรม
ชุมชน หน้า 84-85

SCAN ME



วิธีขอคณะหนังตะลุงที่เล่นได้ขอเดะเลาะเพราะว่าเคย
ขอให้ทางโน้นมาช่วย เราต้องทำแบบนี้แล้วแหละ
ด้วยการให้คณะโน้นคณะนี้มารวมกัน อย่างคนที่เชิญ
ครูก็จะเชิญมโนราห์โตนมาเป็นหมอประจักษ์โรง อย่าง
พ่ออิมแกอายุมากแล้ว อาจจะหลงลืมเวลาขับ แต่
ท่านยังชอบอยู่”

แม้วันข้างหน้าจะไม่แน่ชัดว่าโนราแขกคณะ
สองพี่น้องแห่งบ้านเชิงเขาจะเป็นเพียงตำนานหรือไม่
ก็ตาม แต่โนราต๋อย ผู้รับหน้าที่สืบทอดมรดกของ

บรรพบุรุษต่อจากผู้เป็นพ่อก็ยังคงทำหน้าที่ของตนเอง
ต่อไปเท่าที่จะสามารถทำได้ด้วยการปรับปรุงตาม
แนวทางของโนราแขกดั้งเดิมที่มีการปรับปรุงให้
สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ดำรง
อยู่ แนวทางการปรับปรุงดังกล่าวก็อาจเป็นกุศโลบาย
ของบรรพบุรุษที่จะเอาชนะข้อจำกัดและความท้าทาย
ที่เผชิญอยู่ในแต่ละยุคสมัย จนทำให้โนราแขก
สามารถวาดลวดลายแห่งนาฏศิลป์ของชายแดนใต้
มานับร้อย ๆ ปี ●

เอกสารอ้างอิง

Arnon Wenphet. (2564, 6 มกราคม). โนราแขกจังหวัดนราธิวาส คณะผ่องพี่น้อง. [YouTube]. <https://www.youtube.com/watch?v=igZsrB5zSDM>

Culture pattani. (2557, 29 ตุลาคม). มะโย่ง ภูมิปัญญามลายู (8 ก.ย. 57)3/5. [YouTube]. <https://www.youtube.com/watch?v=MnbVWITS AIM&list=PLuKDz3K31khdeVjssF2vvRM2ilMxd5D3Z&index=3>

กฤษฎาชาติรี จ.ชุมพร. (2552, 4 กรกฎาคม). โนราแขก. [YouTube]. <https://www.youtube.com/watch?v=Sh7OkdMRUXc>

เกศกนก ศิริกาญจน์. (ม.ป.ป.). โนราควนวัฒนธรรมสี่จาง: สานศิลป์ถิ่นใต้ บ้านเชิงเขา ต.ปะลุกาสาเมาะ
อ. บาเจาะ จ.นราธิวาส [ซีดีรอม]. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ณัฐพงษ์ บุญยพรหม. (2551). โนราแขกบาเจาะ การละเล่นพุทธ-มุสลิม. สืบค้นเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2565,
สืบค้นจาก https://wbns.oas.psu.ac.th/shownews.php?news_id=70889

ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์. (2542). โนราแขก: การปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อวัฒนธรรมชุมชน (รายงานวิจัย). สงขลา:
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์. (2553). โนราแขก: การปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อวัฒนธรรมชุมชน. วารสารศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2(2), 78-86.

นุชนาท ละอองศรี, (2565, 14 มกราคม). มโนราห์. สัมภาษณ์

ประสิทธิ์ เพชรเชิงเขา, (2565, 14 มกราคม). มโนราห์. สัมภาษณ์

รวีวรรณ ขำพล. (2560). มโนราห์ควนบ้านขัน: วัฒนธรรมสี่จาง. สืบค้นเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2565, สืบค้นจาก
<https://oarkm.oas.psu.ac.th/node/242>

ศรีสุดา ลัทธิดุณ. (ม.ป.ป.). รกเสน(พระรก-เมรี). สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2565 สืบค้นจาก <https://thaift.wordpress.com/24-2/นิทานมหัศจรรย์/รกเสนพระรก-เมรี/>

อานนท์ หวานพิชร์. (2562). โนราแขกคณะผ่องพี่น้องจังหวัดนราธิวาส. วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น. 11(1), 1-27